

Interview met Sander Vloebergs:

'Er is nood aan een belichaamde theologie'

Sander Vloebergs (30) is theoloog en choreograaf. De verbinding tussen theologie en dans begrijpt hij als de verbinding tussen hoofd en lichaam. De theologie is al veel te lang een zaak van het hoofd. Er is nood aan een belichaamde theologie. Inspiratie voor deze verbinding vindt hij eerst en vooral bij de mystieke traditie.

Dit themanummer van *Handelingen* gaat over 'de dans'. Wat heb jij met dansen?

'Op mijn achttiende ben ik gestart met de opleiding Theologie en Religiewetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven. Tijdens mijn opleiding ontdekte ik al vrij vlug dat er belangstelling was voor mijn interesse in dans. Ik kon meedoen met de 'Faculty Stars'. Dit is een platform voor *Faculty Student Artists in Residence* van de cultuurdienst van de KU Leuven in samenwerking met de verschillende faculteiten. Het werd een vernieuwende manier om aan theologie te doen.

Nadien ben ik hier op blijven inzetten. Ik heb elke kans benut om theologie telkens opnieuw te koppelen aan mijn interesse voor dans. Zo maakte ik bijvoorbeeld ook een artistieke reflectie op mijn bachelorscriptie. In de marge ben ik tijdens mijn opleiding dus altijd wel bezig geweest met dans.

Ik heb in die periode ook gedanst in het dansgezelschap ChoreoAtelier. Dit gezelschap danst vaak in kerken, wat vrij uitzonderlijk is. Ik heb ondertussen al heel wat ervaring opgedaan als danser en choreograaf.'

Je behaalde in 2021 je doctoraat in de Theologie en Religiewetenschappen. Kun je wat meer vertellen over je onderzoek?

'Mijn doctoraat ging over middeleeuwse mystiek. In het eerste opzicht heeft dat misschien niets met dans te maken. De thematische focus was echter pijn en belichaming. Ik zat dus wel op het kruispunt tussen taal en lichaam. Hoe gaan deze in dialoog met elkaar? Hoe bevragen ze elkaar?

Pijn is bovendien een interessant theologisch knooppunt. Binnen de christelijke traditie doet het ons nadenken over onze relatie tot het lichaam. De keuze voor dit thema is dus niet zo heel verwonderlijk. De mystieke traditie is veruit de meest belichaamde traditie, zou je kunnen zeggen. De mystici zijn theologen die nauw verbonden leven met hun lichaam en hun geleefde ervaring. Hadewijch was daarbij mijn grote inspiratiebron. Ik beschouw haar als mijn mentor.

In het kader van mijn doctoraatsonderzoek organiseerde ik in 2019 een experimenteel, artistiek multimediaproject: 'Geliefde lichamen'. Dit project bestond uit een colloquium, een tentoonstelling en een dansperformance. Met dit project wilde ik uittesten of ik met het theologisch materiaal van mijn doctoraatsonderzoek ook iets artistieks kon doen. De klemtoon bleef natuurlijk wel op het historisch-kritisch onderzoek liggen. Die klemtoon is voornamelijk intellectueel.

Als ik nu terugkijk op die periode, merk ik dat ik tijdens de laatste fase van mijn doctoraat voornamelijk in mijn hoofd heb geleefd. Het voelde alsof mijn hele menselijke bestaan daartoe werd herleid tijdens die periode. Als theoloog word je immers gedwongen om vooral in je hoofd bezig te zijn. Je lijkt als het ware afgesneden van je eigen lichaam. Voor mij was dit een sterke contrastervaring.

> 'Hoe maken we de liturgie weer theatraal, op een goede manier?'

Vandaag wil ik niet langer enkel nog met theoretisch onderzoek bezig zijn. In de toekomst wil ik vooral met een geleefde vorm van theologie bezig zijn. Als ik theoloog wil zijn, moet het dat zijn en dus niet enkel het schrijven.'

Je bent momenteel als postdoctoraal onderzoeker werkzaam. Waar focus je aandacht nu op?

'In mijn nieuwe project onderzoek ik het fenomeen van 'de liturgische dans'. Eerst en vooral wil ik dit fenomeen historisch onderzoeken. De liturgische dans ontstond aan het begin van de twintigste eeuw. Het is opmerkelijk dat dé vernieuwers van de dans ook steeds voor de Kerk hebben gedanst. Zo ontwikkelde bijvoorbeeld Lea Daan (1906-1995), die pionier was van de moderne dans in Vlaanderen en opkwam tijdens het Interbellum, ook choreografieën voor de liturgie. Deze artistieke vernieuwers deden beroep op de sacraliteit van de dans om dans als kunst neer te zetten. Ze waren ervan overtuigd dat de dans hen tot profeten maakte. Lichaam en dans brachten hen rechtstreeks met God in contact.

Danstechnisch gezien waren deze choreografieën niet zo spectaculair. Maar ze bevrijdden de dans van haar klassieke keurslijf van het ballet. Dans werd vrijer, maakte meer gebruik van de ruimte. Het werd een levensfilosofie: de bevrijding van het lichaam. Daan werd door de kerkelijke overheid regelmatig gevraagd om choreografieën te creëren. Zo werkte ze mee aan de choreografie van de Heilige Bloedprocessie en aan tal van andere massaspelen. Op een gegeven moment heeft ze ook geëxperimenteerd met dans in de kerk. Ik wil graag onderzoeken hoe dit in relatie stond met de liturgische vernieuwing. Want daar is nog maar weinig over bekend.

Naast dit historisch onderzoek wil ik deze liturgische dansstijlen van het begin van de twintigste eeuw opnieuw in een kerk uitvoeren.

> 'Uiteindelijk wil ik graag een 'danstheologie' ontwikkelen. Die bestaat nog niet.'

Een *re-enactment*, zeg maar. Ik ben benieuwd hoe dit zal dialogeren met hoe wij vandaag onze liturgie ervaren. Dat we er nog zo weinig van weten, intrigeert mij. Het is immers nog niet zo lang geleden.

Wij focussen in onze liturgie zeer sterk op woorden. Daar zit voor mij een belangrijke paradox in de liturgische vernieuwing van het Tweede Vaticaans Concilie. Deze vernieuwing was vooral gefocust op het brengen van nieuwe teksten, vooral in de liturgie. Het lichaam verschoof helemaal naar de achtergrond, nog meer dan voordien. Ook vandaag wordt het lichamelijke ervaringsvermogen van de mens bijna niet aangesproken in de katholieke liturgie. Deze traditie wil ik bevragen. Hoe maken we de liturgie

weer theateraal, op een goede manier? Welke elementen helpen om hen die een liturgische viering bijwonen actief te laten deelnemen?

Dit onderzoek zal een eerste opstap zijn. Uiteindelijk wil ik graag een 'danstheologie' ontwikkelen. Die bestaat nog niet. In welke domeinen van de klassieke theologie kan zo'n danstheologie thuishkomen? Wie zijn de gesprekspartners? In welke contexten kan dans relevant zijn voor de theologie? Tegelijkertijd is het ook een uitdagende onderneming. Dans duidt die zones aan die de Katholieke Kerk vaak als taboe ervaart: lichamelijkheid, erotiek, zonde, sacraliteit, sacramentaliteit ...'

'De dans' wordt vaak als theologische metafoor voor lichamelijkheid in religie gebruikt. Hoe kijk jij naar dit metaforisch gebruik van dans in de theologie?

'Voor mij is dans niet louter 'concept' of 'metafoor'. Ik bekijk dans als kunstenaar, als artistiek medium. Ik wil artistiek onderzoek doen binnen de theologie.

Ik vraag me af in hoeverre dans in staat is om het sacrale te mediëren. Dans kan vertellend zijn en ons helpen in onze christelijke verteltraditie. Maar bestaat er ook zoiets als een onmiddellijke mediatie, zoals het mystieke ook een onmiddellijke godsontmoeting medieert?

Ik wil de dans niet louter als metafoor zien, zoals bijvoorbeeld de kerkvaders dit al deden. Want dan blijf je voornamelijk dansen in je intellect. Hoe spreek je de hele mens aan en niet alleen zijn of haar rationeel vermogen?'

Hoe zie jij de betekenis van dans voor theologie en religie?

'Dans daagt uit om theologie niet enkel vanuit het hoofd te doen. Dans is de uitdaging om opnieuw te verankeren in een lichaam. En te luisteren naar wat een lichaam kan zeggen. Hoe spreek je die *embodied knowledge* aan? In ons lichaam zit een kennisvermogen dat we niet vaak aanspreken. Hoe genereert mijn lichaam in dans een nieuwe beeldtaal? Ik probeer vooral hierop te werken. Deze beeldtaal is dan niet enkel metafoor. Dan is er een lichamelijke ervaring die de logica in de taal herdefinieert. Want plots zijn dat geleefde ervaringen en moet je je lichaam durven laten spreken.

Ik vind het interessant om dit als theoloog te kunnen doen. Ik ben niet de kunstenaar die van buitenaf kritiek levert op de liturgie. Ik werk vanuit een binnenkerkelijk perspectief. Op die manier hoop ik weer letterlijk beweging te brengen in de traditie van de kerk.'

Wat kunnen praktisch-theologen in de praktijk met de dans?

'Ik zie wel wat linken met het ritueel als dusdanig. Ik choreografeer innerlijke bewegingen. Met mijn choreografieën wil ik een innerlijke beweging tot stand brengen. Net zoals in het ritueel zet ik een bepaalde structuur neer: een encenering, een podium, dansers, gebruik van multimedia ... Op die manier wil ik doordringen tot de innerlijkheid van de toeschouwer. Met hem of haar probeer ik immers in dialoog te gaan. Dat blijft communicatief. Ik doe dit niet voor mezelf. Ik kan niet zonder publiek.

Vooraleer ik in dialoog kan gaan, moet ik natuurlijk eerst mijn eigen innerlijke bewegingen op het spoor komen. Ik moet mijn lichaam goed verzorgen, zodat ik het kan laten bewegen zoals

ik wil. Ik moet dus zelf ook inwaarts keren. Hoe beweegt mijn lichaam? Wat beweegt er in mij wanneer ik mijn lichaam in beweging breng? Waar wordt er iets in mijn lichaam geactiveerd als ik naar een bepaalde emotie ga? Dat is ook kennis. Hoe doe je deze verkenning? Andere spirituele tradities zijn vertrouwd met deze inwaartse beweging. In de christelijke traditie zijn we dit wat verleerd.

Er zijn op die manier wel wat gelijkenissen met de geestelijk verzorger of de pastor. In het ritueel wordt de pastor ook een performer, een sacrale bemiddelaar. Je moet het ritueel goed uitvoeren, wil je mensen raken en meenemen. Het is een manier van presentie, een wijze van aanwezig zijn. Daar moet ik als danser ook nog in groeien.

> *'Hoe breng je theologen opnieuw bij hun lichaam? Dat zijn interessante vragen voor de toekomst.'*

Het is moeilijk om te beschrijven wat dit precies is. Je kunt zo aan je techniek werken dat je nog meer present bent op een podium. Je kunt ervoor zorgen dat iedereen naar je kijkt. Nog voordat je iets doet. Dat is het inwaarts keren, maar tegelijk ook uitwaarts. Dat hebben dansers volgens mij gelijk met geestelijk verzorgers en pastores.

Ik vind dat dit aspect ontbreekt in onze theologische opleiding. Er ligt daar nog wel een grote uitdaging. Hoe breng je theologen opnieuw bij hun lichaam? Dat zijn interessante vragen voor de toekomst die ook interessant zijn voor een faculteit Theologie.' <